HERZIENING VAN HET GEMEENTELIJK FINANTIËNWEZEN.

Zoo hoopvol ieder die belangstelt in het gemeentelijk finantiënwezen destijds de Ministers van Tienhoven, Tak van Poortvliet, Pierson en van Dedem zag optreden, zoo teleurgesteld zag hij hen henengaan. Onwillekeurig had de belangstellende herstel van den treurigen toestand, waarin zoovele gemeenten verkeerden, te gemoet gezien bij de vrij bevredigende verklaringen door het vorig Ministerie, en ook vóór zijn optreden door enkele zijner leden, afgelegd.

Hij had niet verwacht, zelfs niet kunnen verwachten, dat waar door de vorige Regeering zoozeer het gewicht der zaak werd ingezien, herziening van het gemeentelijk finantiënwezen kon blijven rusten.

En toch ging het vorig Ministerie henen, zonder principieel iets voor de gemeenten gedaan te hebben. Door de noodwet, en opvolgende begrootingswetten, ja, werden enkele gemeenten geholpen, maar inderdaad mag getuigd worden dat de uitvoering dier noodwet, enz., te meer nog zoo spoedig mogelijke principieele herziening der wetgeving voor de gemeenten noodzakelijk heeft gemaakt.

Wat wonder, dat thans nu de nieuw opgetreden Regeering heeft medegedeeld: „Eene nadere regeling van de verhouding tussehen de Rijks- en gemeentefinanciën, gepaard met wijziging der bepalingen omtrent belastingheffing door de gemeenten is mede te beschouwen als een dringende eisch des tijds, waaraan zal moeten voldaan worden” weer teleurstelling voor hoop plaats maakt!

Het is goed gezien van dit Ministerie dat het ook herstel van het gemeentelijk finantiënwezen als deel van zijn te verrichten taak bij name noemde.

De vorige Regeering heeft zich verdienstelijk gemaakt door de invoering van een (helaas onvoltooid gebleven) nieuw Rijksbelastingstelsel, moge het der tegenwoordige Regeering gegeven

zijn eene goede nieuwe regeling van het gemeentelijk finantiën-wezen in te voeren.

Als onwillekeurig heeft men na lezing van de aangehaalde zinsnede door de Regeering gesproken, zich afgevraagd: Wat is dan van deze Ministers te wachten?

Zoowel Jhr. Mr. Roëll als Mrs. Sprenger van Eyk en Van Houten hebben zich ter zake reeds vroeger uitgelaten.

Mr. Roëll immers heeft bij de algemeene beraadslaging over Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1894 in de vergadering der Tweede Kamer dd. 12 December 1893 een en ander medegedeeld.

Hij wil meer waarborgen voor handhaving van het goed recht zoowel van personen in dienst der gemeente als van de burgers in het algemeen op een goed beheer der gemeentefinanciën.

Vooraf is dat noodig bij uitbreiding van het kiesrecht.

Gemeentelijke werkverschaffing keurt spreker ernstig af.

Overigens is Mr. Roëll eenigszins vreesachtig om aan de gemeenten de zorg voor lager onderwijs over te laten en die takken van dienst door het rijk te doen bekostigen.

Karakteristiek is wat Mr. Roëll zegt ten opzichte van het verleen van subsidiën: „Het behoort tot een der eigenschappen van de democratie, dat zij steeds en bij toeneming leidt tot het geven van subsidiën uit algemeene kassen, in het bijzonder uit 's Rijks kas. Maar deze — en elke volgende — Regeering moet wel weten dat zij verantwoordelijk is en blijft, voor richtige besteding der toegestane penningen, en dat een scherp toezicht daarop steeds noodzakelijker wordt. Daarbij moet zij zich niet laten weerhouden door de vrees van inbreuk te maken op de autonomie van instellingen van bijzonderen aard of openbare colleges, want een bekend spreekwoord zegt: „Qui prend mari, prend maître“, of met een variant, „qui accepte des subsides, accepte un maître.“

Mr. Sprenger van Eyk heeft in zijn bekend in 1891 uitgegeven werk, de Rijks- en gemeentebelastingen in Nederland uitvoerig zijn zienswijze meêgedeeld.

Hij bestrijdt o. a. de heffing van gemeentelijken hoofdelijken omslag of andere soortgelijke belastingen, en wil bij overlating van de zorg voor de tegenwoordig door de gemeenten waargenomen takken van staatsdienst aan de gemeenten, dezen van

rijkswege te gemoet komen met handhaving van het beginsel van decentralisatie.

Bij de behandeling van de interpellatiën van de heeren Pijttersen en Tydens betreffende maatregelen tegen werkloosheid, heeft Mr. van Houten den 27 April 1893 in de Tweede Kamer een en ander dat op onze materie betrekking heeft, gesproken.

In de eerste plaats heeft Mr van Houten gezegd dat hij het streven naar het verkrijgen van terrein voor gemeentelijken veldarbeid zoo verwerpelijk mogelijk vindt.

Verder zou spreker wel eens eene enquête willen instellen naar de toestanden in Friesland, ten einde eens precies te weten te komen wat daar eigenlijk omgaat. Hij vreest dat de toestanden „ons" niet juist worden medegedeeld. De groote steden uitgesloten, bezit Friesland naar hem voorkomt van nature, in vergelijking met de andere provincien, de meeste hulpbronnen, en juist uit die provincie komen meer bijzonder de klachten. Mogelijk klagen de Friezen eerder dan anderen. Er zal veel overdrevens zijn met het doel om de beurs van den Staat open te maken voor Friesland.

In elk geval, kan, waar Friesland leeft onder dezelfde wetgeving als de andere provinciën, naar de inductieve methode het verkeerde van den toestand niet liggen aan de wetgeving. De Friezen hebben daarom rekenschap te geven wat de aanleiding is dat hunne provincie zooveel meer reden tot klagen geeft dan anderen.

Behalve door boven aangewezen schrijver en sprekers zijn ook door anderen nog in het jaar 1893 hunne meeningen met betrekking tot ons onderwerp in meer of minder belangrijke artikelen en redevoeringen medegedeeld.

Hier behooren in het bijzonder genoemd te worden het artikel van den heer Rutten in de Vragen des Tijds van October 1893; — dat van de Standaard in haar nummer van 8 Juni 1893, n°. 6818; — dat van het Utrechtsch Dagblad in zijne nummers dd. 29 October 1893 en volgende; — dat van Mr. Treub in het Sociaal Weekblad van 9 en 16 September 1893, n°s 36 en 37.

Daarnaast vindt men het verslag van de laatstgehouden vergadering van de vereeniging voor Staathuishoudkunde en Statistiek waarbij natuurlijk de bundel praeadviezen behoort geraadpleegd te worden.

De lezer, die met aandacht de verschillende middelen tot herstel van het gemeentelijk finantiënwezen, die tot dusverre zijn aangewezen, heeft nagegaan, zal getroffen zijn door het vrij groote verschil dat er nog tusschen de meeningen bestaat.

Het kan dan zeker de moeite loonen de zaak nog van naderbij te beschouwen.

In de eerste plaats treedt de vraag op den voorgrond: wat beteekent eigenlijk het begrip Gemeente?

Waar men ook zoeker in onze wetten, nergens vindt men eene omschrijving van dat begrip.

Waar men ook trachte eene rechtvaardiging van de bestaande indeeling van Nederland in de gemeenten zooals wij ze kennen, op te sporen, nergens kan men ze vinden.

Bij het zoo groote onderscheid tusschen de gemeenten onderling kan trouwens zoodanige rechtvaardiging ook niet te vinden zijn. Het toeval is hier beslissend geweest.

Naast de gemeente Amsterdam met een zielental van ongeveer 410.000 en eene oppervlakte van slechts 3251 Hectaren vindt men de gemeente Katwoude met een zielental van ongeveer 220 en eene oppervlakte van 706 Hectaren; naast de gemeente Blokzijl ter oppervlakte van 16 Hectaren en met een zielental van ongeveer 1600, vindt men de gemeente Apeldoorn ter grootte van 33204 Hectaren met een bevolking van ongeveer 19500 zielen. Er zijn in Nederland 242 gemeenten met minder dan 1000 inwoners. Onder deze zijn er, welke slechts even 300 zielen tellen; er zijn 61 gemeenten met meer dan 10.000 zielen. Drie en twintig van deze zijn plattelandsgemeenten, waarvan onderscheidene met een zeer groote oppervlakte en verspreide kommen van bevolking en 38 zijn steden met een meestal beperkte oppervlakte, in elk geval met ééne kom van bevolking.

Men loopt zeker geen gevaar beschuldigd te worden van roekeloosheid, wanneer men beweert dat dan de gemeenten in

Nederland onderling reëel ongelijksoortige grootheden zijn, en dat er geen sprake kan zijn van een bepaald begrip van gemeente.

Gelijk recht en gelijke plichten voor allen, in den breedten zin waarin (niet de gemeentewet, maar) de gewone wetgever die opvatte is dan ook iets onmogelijks, en juist omdat dat voorbij gezien is, is menige gemeente zoo goed als te gronde gegaan.

De gemeentewet heeft (op zóó uitnemende wijze dat zij voor andere landen ten voorbeeld mag strekken) hoofdzakelijk de wijze van inrichting, de organisatie geregeld. Op materieel gebied is zij zeer bescheiden in hare regeling. Daarbij komt dat zij materieel oorspronkelijk zooveel mogelijk rekening heeft gehouden met historische toestanden. Raadpleegt men bij de lezing van het allesbeslissende artikel 205 der gemeentewet het werk van Mr. Thorbecke: over de plaatselijke begrooting, dan blijkt dat onderscheidene uitgaven in art. 205 alleen ten laste der gemeente gebracht zijn, omdat zij vroeger ook ten laste der gemeente kwamen.

De met name opgesomde uitgaven van art. 205, waarin toch alles genoemd wordt wat op de gemeentelijke begrooting behoort gebracht te worden, zijn trouwens ook niet zoo zwaar te dragen of iedere gemeente zal zich in staat zien gesteld uit eigen middelen, en door eigen redelijke belastingen, behoudens rijksbijdrage voor het ontnomen recht om accijnzen te heffen, die uitgaven te bestrijden.

De gemeente der gemeentewet is een inderdaad gezonde, niet te zwaar belaste instelling; de plichten in die wet der gemeente nominatief opgedragen zijn wel door alle gemeenten te dragen. Die wet mocht de oude willekeurige indeeling van gemeenten behouden. Zij meende het goed met de gemeenten en heeft er toe medegewerkt dat de gemeente eene schoone instelling geworden is.

Zij heeft slechts ééne grove fout nl. deze, dat zij te veel vertrouwen gehad heeft op den gewonen wetgever na haar. Artikel 205 had nooit die *a priori* altijd onbekende grootheid, die leelijke litt. *x* onder zijn letterental mogen opnemen.

Die destijds onbekende, is, zooals dit zoo dikwijls gebeurt met onbekenden, het spook geworden dat de geheele instelling bedreigt. Aan haar hebben wij het te wijten, dat door bijzondere wetten de gemeente misvormd is.

De gewone wetgever heeft immers uit kracht van die bepaling der gemeente zware finantieele lasten opgelegd, die voor rekening van den Staat behoorden gebracht te zijn.

De gewone wetgever heeft de krachten der gemeente overschat. Hij heeft zich geen rekenschap gegeven van de wijze van indeeling van Nederland in gemeenten. Hij heeft zich niet in de werkelijkheid ingedacht, maar heeft eenvoudig theoriën in praktijk gebracht die niet in het systeem van de gemeentewet passen.

De oorzaak van dit alles is de schoone organisatie der gemeente in verband met hare bevoegdheid om belastingen te heffen. Of het redelijk was zoovele eigenlijke rijkskosten ten laste der gemeente te brengen is nooit gevraagd. Beslissend was steeds de omstandigheid dat het gemakkelijk was.

De wetgever van onderwijs- en andere wetten, regelt zelf de gang van zaken nauwkeurig tot in onderdeelen. Dan draagt hij de uitvoering op aan de gemeente, en brengt eenvoudig de kosten voor hare rekening.

Hiertegen zou mogelijk weinig te zeggen zijn zoo alle gemeenten evenredig even sterk waren, zoo zij allen uit ééne, of meerdere alle even welvarende kommen van ingezetenen bestonden; — de kosten moeten toch uit belastingen gedekt worden, en zoo zou voor ieder de ter zake te heffen belasting ongeveer even zwaar te dragen zijn, bij gelijkheid van draagkracht in alle gemeenten of hare onderdeelen. Maar juist dat verschil in draagkracht is zoo onevenredig groot.

Het is den gewonen wetgever gegaan als het thans nog menigeen gaat die bij zijne voorstellen alleen eene bepaalde categorie van gemeenten zich voorstelt.

Men denke hier aan de voorstellen van den heer Rutten, die er zooveel heil in ziet dat der gemeente het recht gegeven wordt tot onteigening par zône, die daarbij te heffen retributiën veel hooger gesteld wil zien dan art. 254 toelaat; die heil zoekt in eene brandweerbelasting, en die, last not least mogelijk, der gemeente het recht gegeven wil hebben tot heffing van verteringsbelasting, debietrecht, enz.

't Kan waar zijn dat sommige gemeenten door de aangewezen middelen te helpen zijn. Zeker is het waar dat al het door den heer Rutten geavanceerde zoo goed als van nul en geener

waarde is voor verre de meeste gemeenten, de kleine en de plattelandsgemeenten, behoudens mogelijk enkele uitzonderingen.

Men denke hier ook aan hen die heil zoeken in eene geheele of gedeeltelijke overdracht van de personeele belasting door het Rijk aan de gemeente. Zeker, de maatregel zou van groot gewicht zijn voor betrekkelijk enkele gemeenten, waarin ook de heffing van verterings-, bedrijfs-belastingen, enz., veel zou beteekenen, in de gemeenten die bestaan uit één zeer of vrij groote kom van ingezetenen. Maar wat zou zij te beduiden hebben voor zoovele andere gemeenten waar al die belastingen zoo weinig opbrengen kunnen bij gebrek aan inwoners die in de termen zouden kunnen vallen in die belastingen aangeslagen te worden, zóó dat haar opbrengst veel beteekenis zou hebben voor de gemeente!

Waarlijk, naar het getal gerekend, is in verre de meeste gemeenten verbetering niet aan te brengen door aan de gemeente het recht te geven meerdere belastingen te heffen, of door afstand door het Rijk van eene of meerdere geheele of gedeeltelijke belastingen, voor zooverre in die gemeente geheven of te heffen.

En daarom mag voor geene gemeente het redmiddel langs dien weg gezocht worden.

Geschiedde dit toch dan zouden immers de ingezetenen der gemeente waar dit gebeurde grootelijks schade lijden.

Eerst toch zouden zij grootendeels uit eigen middelen hunne gemeente in stand moeten houden, en dan nog, — ja, dan zouden zij als burgers, ingezetenen van het rijk, getroffen worden in meerdere rijksbelastingen waarvan de opbrengst ten deele zou moeten strekken om andere gemeenten te gemoet te komen, omdat die gemeenten in eigen boezem geene middelen vinden waaruit zij de haar door bijzondere wetten opgelegde uitgaven, kunnen bekostigen.

Had de gewone wetgever de oeconomie van de gemeentewet geëerbiedigd, dan zeker verkeerde Nederland in veel gunstiger conditie dan thans het geval is.

Maar de wetgever heeft die oeconomie niet geëerbiedigd, hij heeft misbruik gemaakt van de phrase vervat in de aangehaalde litt. *x* van art. 205, en daardoor heeft hij veroorzaakt dat het evenwicht in belastingdruk van de ingezetenen van het rijk ten eenenmale verbroken is.

De groote fout bestaat in de vaststelling der armenwet in 1854, gewijzigd in 1870, maar vooral ook van de wetten op het lager onderwijs van 1857 en van 1878 die gewijzigd is in 1884 en 1889. Ten gevolge van de bepalingen dezer wetten zijn de kosten van armenzorg voor een groot deel, en die van het lager onderwijs voor verre het grootste deel ten laste der gemeenten gebracht.

Daarvoor bestaat geen reden.

In elke gemeente moet wel onderwijs gegeven worden, in elke gemeente vindt men wel armen, maar daarom behoort, finantieel althans, de zorg voor het verstrekken van onderwijs, en het lenigen van armoede nog niet tot de taak der gemeente.

Dat men haar de zorg opdroeg gaf blijk van het goede inzicht van den gemeentewetgever die bedoelde van de gemeente eene gezonde en goede instelling te maken, en juist blijkens de opdracht van de zorg voor onderwijs en armen door den lateren wetgever, daarin zeer wel slaagde.

Maar met dat al is, omdat de gemeente wel de taak kan uitvoeren, nog niet aannemelijk dat zij zelf ook de kosten moet dragen.

De opvatting dat lager onderwijs en armenzorg takken van staatsdienst zijn staat tegenwoordig zoo goed als vast.

Hoe is het dan toch mogelijk dat men nog steeds bezwaar maakt den finantieelen last op de schouders van den Staat te leggen.

Waarom zijn zoowel Mr. Van Nierop als Mr. Roëll, als anderen daartegen. Omdat zij vreezen dat dan de gemeente misbruik zal maken van rijks geld; en omdat zij de autonomie der gemeente gehandhaafd willen zien.

De vrees dat van gemeentewege bij de zorg voor lager onderwijs en armen, misbruik van rijks geld zou gemaakt worden, komt mij voor een misplaatste vrees te zijn.

De gemeente in Nederland is een uitnemend georganiseerde instelling. Haar bestuur kan te zijner tijd. de gewone wetgever erkent het zoovele malen, uitnemend goed optreden als agent van den Staat. Wanneer nu de Staat, gelijk hij doet in de wet op het lager onderwijs, voldoende de zaak regelt zooals hij haar, zijne zaak, wil uitgevoerd zien, wat kan dan uit een finantieel oogpunt te vreezen zijn van het beheer door de gemeente.

De Staat kan desnoods nog meer laten controleeren dan hij thans reeds laat doen bij het lager onderwijs, hij kan nog meer bindende voorschriften geven wanneer de rijkswetgever dit noodig acht. Vrees voor misbruik van geld is bijna geheel illusoir, en kan geheel illusoir gemaakt worden.

Maar bovendien wettigen, naar mij voorkomt, de handelingen der gemeentebesturen de gestelde vrees niet. Die vrees is eene chimère en kan niet ernstig genoeg zijn om, waar men erkent dat van gemeentewege hier takken van staatsdienst waargenomen worden, voortdurend de finantieele lasten aan de gemeente over te laten.

Maar de autonomie der gemeenten zou bedreigd worden, zegt men. Hoe kan dit, waar geen sprake is van eigen takken van dienst. Hier kan uit den aard der zaak van geene autonomie zelfs eigenlijk niet van selfgovernment sprake zijn. Self zou hier alleen kunnen slaan op het voeren van government in de eigen gemeente, niet van eigen zaken.

Daarbij komt voor de praktijk dat de onderwijswet zoo goed als alles regelt, en dat er feitelijk geen plaats is voor autonomie op onderwijsgebied.

De armenzorg wordt overal, waar zij van beteekenis is, opgedragen aan armvoogdijen. De autonomie van de gemeente kan hier dan hoogstens bestaan in het ontwerpen van reglementen voor die armvoogdijen. Of het zoo wenschelijk is dat de gemeentebesturen hier de zaak regelen is zeker nog de vraag. In elk geval, wie de armenzorg ook voere, is meerdere wettelijke regeling dan de bestaande noodzakelijk. Er moet uitgemaakt worden door de wet hoever de armenzorg gaan mag. Armvoogdijen moeten weten welke hun taak en hunne plichten zijn. Daarbij zal dan zeker wel in het oog gehouden worden, dat door de armenzorg maatschappelijke toestanden niet verergerd worden. Hier zal de wet perken moeten stellen.

Is het werkelijk meenens dat desalniettemin de gemeente toch niet een vertrouwde agent van den Staat is, welnu, dan ontheffe men haar van de zorg. Bij zooveel wantrouwen als hier betoond wordt is het toch niet doenlijk goed te zorgen.

Waarom kunnen ook niet evengoed door andere corporaties of personen als door de gemeentebesturen en de door dezen gekozen armvoogdijen, de onderwijs- en armenzaken behartigd

worden. Waarom kan niet een armbestuur even goed zelfs door of van wege den Staat, als van wege de gemeente aangesteld worden, en waarom kunnen niet door afzonderlijke schoolbesturen, de onderwijszaken verzorgd worden?

Men gaat waarlijk te ver in mistrouwen eenerzijds, en in misvatting omtrent autonomie anderszijds.

Autonomie, nog eens, kan slechts voor eigen zaken gelden, en daarbij moet zij hoog gehouden worden. Het woord autonomie en bedreiging van autonomie houde eens vooral op eene leus te zijn waardoor eene goede regeling tegengehouden wordt.

De gemeente, zooals de gemeentewet haar organiseerde, moet weer in eer hersteld worden. Zij moet ontlast worden van de zware finantieele lasten die tengevolge van latere bijzondere wettelijke regeling op haar rusten. Zij moet ook voortaan niet de kapstok worden waaraan van alles wordt opgehangen. Wil men dit dan reorganiseere men de indeeling van Nederland in gemeenten. Bij het bestreden systeem deugt de indeeling niet.

Ook andere wegen zijn wel denkbaar en uitvoerbaar. Waarom voor bijzonderlijke doeleinden niet afzonderlijke lichamen geschapen. Waarom b. v. de land- en tuinbouwmaatschappijen ook niet ter hulp geroepen in de bestrijding der armoede, voor zoover zij in verband staat met werkeloosheid veroorzaakt door gebrek aan werk, zelfs voor goede arbeiders? Die maatschappijen zijn in hare onderdeelen ten platten lande als aangewezen om b. v. in plaats van bedeeeling werk te verschaffen of te leiden. Waarom niet de maatschappijen van nijverheid in den arm genomen en deze gedrongen om practische leiding te geven. Waarlijk het hier gereleveerde verdient ernstige overweging, vooral met het oog op het hier behandelde onderwerp. In elk geval moet de gemeente ontlast worden. Zooals zij thans bezwaard is, zijn vele harer noodzakelijkerwijs, volkomen ten onrechte, gehate instellingen, die gedwongen zijn, wegens den haar opgedragen taak hare ingezetenen buiten alle verhouding zwaar te belasten.

Uitbreiding van het door den Staat bijna afgejaagde belastinggebied kan hier niet algemeen, zelfs niet voor verre het grootste getal gemeenten helpen. Ontlasting is het eenige redmiddel.

Algemeen is men overtuigd dat de gemeentewet behoort gewijzigd te worden en dat het niet aangaat langer vele gemeenten zoo zwaar gedrukt te laten als zij thans zijn.

Intusschen zijn weinigen volledig bekend met den treurigen toestand waarin zoo vele gemeenten verkeerden.

Zelfs is bij sommigen het vermoeden gerezen dat er meer geklaagd wordt dan redelijk is.

Zoo, het bleek ons vroeger, vertrouwde Mr. Van Houten niet de klachten uit Friesland. Hij wilde bewijzen van de Friezen. Hij wenschte een enquête. Vrij zeker zal de Minister Van Houten zelf aan zijn Departement nu voldoende gegevens vinden die een enquête overbodig maken, die immers hem van de waarheid der klachten overtuigen.

Hem vooral ook zal het daar blijken dat de treurige toestanden in Friesland in de eerste plaats een gevolg zijn van de totaal onredelijke wijze van indeeling van dat gewest in gemeenten bij de tegenwoordige wetgeving op lager onderwijs- en armenzorg-gebied.

Uit veler voorstellen blijkt ook dat zij den toestand niet in zijn geheel hebben overzien.

Zoo uit die van den heer Rutten, die vrij zeker alleen het oog richtte op stedelijke gemeenten. Zoo ook uit die van Mrs. van Nierop en Fokker die, men voelt het bij de meeste hunner beweringen en voorstellen steeds stedelijke, meer of minder welvarende gemeenten, dat zijn enkele kommen, voor oogen hebben.

Deze categorie van geleerde schrijvers geeft van het beweerde vooral blijken, waar zij zoo groot gewicht hechten aan hetgeen zij zeggen omtrent personeele belasting, bedrijfs- en verteringsbelastingen, altemaal belastingen waarvan de opbrengst ten platten lande, vooral in die gemeenten waar weinig welvaart heerscht en weinig nijverheid gevonden wordt of waar althans vele deelen der gemeente in dit geval verkeerden, zoo weinig beteekent.

Zoo ook uit die van Mr. Waller die eigenlijk als uitgangspunt voor de beoordeeling der zaak alleen Haarlem schijnt te nemen.

Verblijvend is het intusschen dat ieder verbetering wil.

Men mag daarbij de gegronde hoop koesteren, dat men, erkennende de zaak naar te beperkte gegevens beschouwd en

beoordeeld te hebben, zal genegen zijn ook verder te gaan dan men oorspronkelijk meende te moeten gaan.

Benoedigend is het zeker dat eventueële voorstellen tot herstel zullen gedaan worden door bekwame mannen die de gelegenheid niet voorbij zullen laten gaan om ook een goed overzicht over het geheel van de toestanden te nemen.

Te oordeelen naar wat door hen gesproken of geschreven is mag men verwachten dat: in de eerste plaats zoodanige regeling zal getroffen worden, dat men de vrees kan laten varen dat de gemeentebesturen den werkkring der gemeenten verder zullen uitbreiden dan, naar de bedoelingen] ook der oorspronkelijke gemeentewet, gewenscht is.

Voorts zal mogelijk, bij het wantrouwen dat sommigen jegens de gemeentebesturen aan den dag gelegd hebben ten opzichte van hunne eerlijkheid en getrouwheid in het beheer der middelen welke benoodigd zijn voor lager onderwijs en armverzorging, aan de gemeenten de zorg voor die takken van staatsdienst ontnomen worden. Mogelijk ook zal men die takken van dienst aan de gemeenten overlaten, maar nog meer dan thans reeds geschied is, voorschriften geven ten opzichte van het lager onderwijs. In elk geval zal men, dit kan geen twijfel lijden, de armenwet herzien opdat ieder aan wie de armenzorg van Staatswege opgedragen wordt, wete, binnen welke grenzen hij zich zal hebben te bewegen, welke plichten hij zal hebben te vervullen.

Hoe de zaak ook geregeld worde, men zal inzien dat noch de kosten van lager onderwijs, noch die van armenzorg voor rekening van de gemeente mogen of kunnen gebracht worden.

Mocht men de niet nader aangewezen politieke bezwaren van Mr. van Nierop en van het Utrechtsch Dagblad van zoodanig gewicht achten dat zij eene overneming van de finantieele zorg voor het lager onderwijs van de gemeente door den Staat in den weg staan;

mocht men met hen meenen dat er op het punt van zorg voor het lager onderwijs en armenzorg bij de gemeenten van autonomie of „selfgovernment”, en gevaar voor die autonomie, enz. sprake zou kunnen zijn, van het laatste door aan de gemeenten de zorg te laten, en het rijk de kosten laten betalen; en wil men ten slotte toch de gemeenten in het algemeen helpen;

welnu, dan geve men eene formule die kennelijk en duidelijk zóó is zamengesteld dat de gemeenten toch verkrijgen wat zij behoeven,

Men zal dan als een goochelaar het hocus pocus pas moeten aanwenden en ten slotte toch tot hetzelfde resultaat moeten komen waartoe zij gekomen zijn, die eenvoudig, als bij eerlijke menschen, aan de gemeente willen terug betaald hebben wat zij te goeder trouw als agent van het Rijk voor het Rijk uitgaf.

De tegenwoordige tegenstanders van die eenvoudige teruggaaf meenen dat zij de autonomie der gemeentebesturen zullen redden. Hartelijk zij hun toegewenscht in de eerste plaats dat zij spoedig een goede formule mogen vinden, in de tweede plaats dat later niet moge blijken dat de zaak door misplaatst wantrouwen verkeerd geregeld is.

Het is nooit een goede politiek om van kunstige middelen gebruik te maken, waar de aard der zaak eene zoo eenvoudig mogelijke regeling aanwijst.

Maar verder zal ook artikel 240 der Gemeentewet een belangrijke wijziging ondergaan.

Dit artikel luidt thans in zijn geheel:

„Tot dekking der plaatselijke uitgaven kunnen de gemeentebesturen:

1°. beschikken over ten hoogste vier vijfde gedeelten van de opbrengst der Rijksbelasting op het personeel, in hunne gemeente geheven;

2°. de volgende belastingen heffen:

opcenten op de hoofdsom der grondbelasting;

opcenten op de hoofdsom der personeele belasting en andere daarvoor vatbare Rijksbelastingen direct naar het vermogen of inkomen geheven, met uitzondering van het patentrecht;

hoofdelijke omslagen of andere plaatselijke directe belastingen;

eene belasting op de honden;

eene belasting op tooneelvoorstellingen en andere openbare vermakelijkheden;

de rechten, loonen en andere gelden bedoeld in artikel 238.

Men is het er toch algemeen over eens dat het sub 1 dat in de plaats trad van het recht om van gemeentewege accijzen te heffen, zoo dwaas mogelijk werkt.

Het Rijk keert krachtens deze bepaling ongeveer f 8,400,000 aan de gezamenlijke gemeenten uit, zonder ander motief dan de verklaring van de zijde der gemeenten dat zij werkelijk daarover beschikken.

In plaats van de gemaakte bepaling behoort eene bepaling gesteld te worden waaruit blijkt wat het rijk in het vervolg aan de gemeente heeft uit te keeren. Verder zegt Mr. Sprenger van Eijk volkomen terecht: de gemeentelasten zijn zooveel mogelijk te verdeelen naar het voordeel dat de gemeente en hare instellingen opleveren; de betaling sta in billijke verhouding tot het genot. Inderdaad heeft de gemeente veel meer een economisch dan een politiek karakter. Het bestuur der gemeente wordt dikwijls door den Staat gebruikt als zijn agent. De gemeentebesturen zijn daarvoor meestal ook niet ongeschikt, maar dit neemt niet weg dat de gemeente als instelling zelve, eene instelling is hoofdzakelijk van economischen aard. Hier geldt de definitie van het begrip gemeente van Mr. Oppenheim die drie factoren op den voorgrond stelt: nabuurschap en belangen die de ingezetenen gemeenschappelijk raken, en ter bevordering van welke zij zich aaneensluiten.

Daarom ook is heffing van opcenten op de rijksgrondbelasting en personeele belasting zulk een goede bron van inkomsten. Want daardoor worden respectievelijk getroffen zij die uit den aard der zaak belang hebben bij het bestaan der gemeente, zoowel de eigenaars van gebouwen en gronden als zoodanig, als de ingezetenen als zoodanig, die omdat zij ingezetenen zijn groot belang geacht mogen worden te hebben bij het bestaan der gemeente.

Er kan zeker geen ernstig bezwaar tegen geopperd worden, dat, gelijk sommigen wenschen, het recht om opcenten op de grondbelasting te heffen iets verhoogd worde.

Maar ook verder heeft Mr. Sprenger van Eijk gelijk, wanneer hij met klem opkomt tegen de heffing van eene belasting naar het inkomen door de gemeenten, onder welken naam of in welken vorm dan ook.

De heffing van zoodanige omslagen heeft menige gemeente ten ondergebracht. Zij was juist tot die heffing verplicht omdat het Rijk haar langzamerhand ging misbruiken als agente van het Rijk, met de opgelegde verplichting tevens om ook de zware

kosten der agentuur uit de eigen beurs der vaak zoo grillig zaamgenomen ingezetenen te doen betalen.

Zeker moeten die hoofdelijke omslagen vervallen en daarbij mag nooit aan de gemeenten het recht gegeven worden opcenten op de Rijks vermogens- en bedrijfsbelasting te heffen. Gelukkig, en men mag haast zeggen natuurlijk, wil ook Mr. Sprenger van Eyk dit niet.

De rechten, loonen en andere gelden moeten zeer zeker behouden blijven. Wie van gemeentewerken en instellingen geniet, kan zeker niet klagen, wanneer hij voor dat genot ook betalen moet.

Bij dit alles is het noodig dat ook in de provinciale wet aan de provinciën de zorg, enz. voor de internationale wegen en kanalen worde opgedragen. Men schijnt het er over eens te zijn, dat dit wenschelijk is.

Daarom is hier ter zake verder betoog overbodig.

Geschiedt een en ander nu, welke gevolgen zal dit dan, in cijfers uitgedrukt, ongeveer hebben voor Rijk, provinciën en gemeenten gezamenlijk genomen.

Wat te dier zake te vinden is in het werk: „de gemeente in Nederland“ is naar het schijnt een voldoende antwoord op de vraag, daarom wordt hier naar dat werk verwezen. Daar ook is de weg aangewezen langs welke het doel bereikt kan worden. Bij nalezing zullen mogelijk ook Mr. Treub en de heer Cohen Stuart iets van hunne uitgesproken zienswijze omtrent een fonds communal daar terugvinden. Daar immers is het denkbeeld geopperd om door middel van door het Rijk te heffen opcenten op daar aangewezen rijksbelastingen, der gemeenten tegemoet te komen.

Mr. J. SICKENGA.